

GEOPOLITICS AND GEOSURVEILLANCE IN THE BLACK SEA REGION

Ilie STONEL

master graduate "Global Security Studies", West University of Timisoara

ABSTRACT:

THE GEOPOLITICAL IMPORTANCE OF THE GREATER BLACK SEA REGION IS DETERMINED BY THE IMPRESSIVE NATURAL RESOURCES THAT THIS AREA POSSESSES AND BY THE GEOGRAPHICAL POSITIONING AT THE CROSSROADS BETWEEN EUROPE AND ASIA. AT THE SAME TIME, THIS AREA IS STRATEGICALLY IMPORTANT, AS IT IS A BRIDGE THROUGH WHICH ENERGY RESOURCES FROM THE CASPIAN SEA AREA CAN BE TRANSPORTED TO WESTERN EUROPE.

FROZEN CONFLICTS IN THE REGION THREATEN ITS STABILITY AND SECURITY, AS WELL AS REGIONAL COOPERATION. MOREOVER, THEY GENERATE A NUMBER OF OTHER ISSUES AFFECTING GEOPOLITICS AND REGIONAL SECURITY, SUCH AS UNCONVENTIONAL THREATS.

THE EUROPEAN UNION AND NATO HAVE DEVELOPED CERTAIN POLICY INSTRUMENTS AIMED AT ENSURING STABLE SECURITY IN THIS TENSE AREA. A MORE PRAGMATIC INVOLVEMENT OF INTERNATIONAL BODIES IS NEEDED TO ADDRESS THEM, SO THAT NATURAL RESOURCES AND THE POTENTIAL FOR REGIONAL COOPERATION CAN BE MAXIMIZED.

KEYWORDS: *GEOPOLITICS; SECURITY; COOPERATION; FROZEN CONFLICT; BLACK SEA*

1. Considerații privind contextul de securitate în regiunea Mării Negre

1.1 Argument

Spațiul Mării Negre este de o însemnătate excepțională pentru continentul european și comunitatea euro-atlantică, prin poziționarea geostrategică în vecinătatea Orientului Mijlociu extins, zonă marcată în prezent de o multitudine de probleme securitare din care iradiază spre Europa amenințări tradiționale și netradiționale ce pot afecta echilibrul securitar al bătrânului continent.¹

Perspectiva istorică a spațiului ajută la observarea evoluției acestuia. Regiunea s-a aflat sub controlul statelor grecești, pentru ca, mai apoi, influența majoră să fie exercitată de Imperiul Otoman. Următorul actor care a obținut statutul de hegemon în zonă a fost Imperiul Țarist al cărui succesor, Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste (URSS), după cel de-al Doilea Război Mondial avea să controleze acest spațiu.

¹Cătălin, Peptan, „Considerations regarding the security equation determined by problematics of refugees in the middle east”, Research and Science Today, Nr 1(19)/2020, pp. 9-18.

Construcția istorică identifică puterile care și-au extins ulterior influența asupra regiunii. Acestea sunt cele care și în zilele noastre reprezintă cei mai puternici actori regionali: Turcia, respectiv Federația Rusă.

Marea Neagră are o istorie complicată ca spațiu de securitate. Nucleul acestei regiuni este reprezentat de cele șase state riverane: România, Bulgaria, Turcia, Rusia, Ucraina și Georgia, dar regiunea în ansamblul său mai include Moldova, Georgia, Armenia și Azerbaidjan. Din punct de vedere geografic, acest spațiu este localizat la intersecția spațiilor securitare euro-asiatice, europene și cele din Orientul Mijlociu.

Provocările specifice acestei zone au apărut după prăbușirea blocului comunist, moment care marchează nașterea unor noi state independente și instalarea unor conflicte prelungite în regine. Apariția unor noi actori statali reprezintă și posibilitatea de a se crea în zonă un nou mediu de securitate.

Problemele regiunii pot fi rezolvate doar prin implicarea pragmatică a unor organisme regionale (OSCE) și globale (Uniunea Europeană, respectiv NATO).

1.2 Repere istorice

Marea Neagră se află la confluența a două părți continente ale lumii (Europa și Asia) și a două mari religii monoteiste (creștinismul și islamul), fiind, așadar, locul de intersecție a mai multor culturi și popoare. Aceasta a reprezentat spațiul prin intermediul căruia s-a dezvoltat comerțul în regiune, atât între statele riverane cât și în cele aflate în imediata vecinătate a acestora. Multă vreme regiunea s-a aflat sub controlul statelor grecești care au întemeiat în cadrul acestui spațiu o serie de colonii înfloritoare și avanposturi comerciale, zona devenind, astfel, un important centru economic european. Dezvoltarea acestora a fost una continuă până la momentul căderii Constantinopolului. Declinul regiunii a început în secolul al XV-lea. Cucerirea Constantinopolului, în anul 1453, și extinderea continuă a Imperiului Otoman în regiune au avut drept rezultat închiderea acestui spațiu. Otomanii au reușit să-și extindă influența de jur împrejurul mării, neexistând alte influențe în cadrul regiunii. Imperiul Otoman își câștiga, astfel, statutul de hegemon în cadrul acestui spațiu, iar Marea Neagră devine „un lac turcesc”.

Situația din zonă rămâne neschimbată până în momentul în care Rusia contestă status-quo-ul, începând cu mijlocul secolului al XVIII-lea, încercând să-și extindă influența în această zonă.

Acțiunile Rusiei au fost percepute de către Imperiul Otoman ca fiind o încercare de a destabiliza imperiul, întrucât avanposturile de la Marea Neagră reprezentau un punct strategic important pentru otomani. Acțiunile Rusiei au dat naștere unor situații conflictuale care au durat mai bine de 100 de ani. Acest actor statal urmărea să se afle într-o permanentă extindere teritorială, dar scopul principal era reprezentat de obținerea controlului asupra strâmtorilor Mării Negre.

Regiunea capătă o atenție sporită din partea occidentalilor odată cu războiul din Crimeea, desfășurat în perioada 1853-1856. Conflictul atrage atenția Franței și Marii Britanii. Cele două state se oferă să sprijine cauza otomană. Pe perioada desfășurării războiului, Imperiul Otoman se dovedește a fi dependent de ajutorul oferit de occidentali.

Situația avea să se schimbe după Primul Război Mondial, când, odată cu semnarea Tratatului de la Paris, dispăreau marile imperii: Imperiul Austro-Ungar, Imperiul Țarist și Imperiul Otoman. Statele din zonă au putut să se bucure de prosperitate în această perioadă, dar țări precum Rusia sau Turcia au avut un comportament revizionist, vizând contestarea status-quo-ului existent și susținând modificarea tratelor de pace.

Un eveniment de o însemnătate deosebită care a afectat arhitectura din regiunea Mării Negre l-a reprezentat încheierea Convenției de la Montreux privind statutul strâmtorilor (1936), „care acordă Turciei controlul asupra strâmtorilor Bosfor și Dardanele și care, de asemenea, reglementează tranzitul navelor maritime și de război”.¹

După cel de-al Doilea Război Mondial, URSS, ieșită învingătoare, are cea mai mare influență asupra regiunii Mării Negre, acest spațiu devenind „un lac rusesc”.

Turcia obține statutul de membru NATO în anul 1952, iar Marea Neagră devine, astfel, un punct de acumulare a tensiunilor create pe perioada Războiului Rece între cele două mari puteri, în speță Statele Unite ale Americii (SUA) și URSS.

Încheierea Războiului Rece va marca sfârșitul comunismului și dispariția URSS și, cu tot efortul depus, Federația Rusă își va pierde, ulterior, statutul de hegemon în zonă.

Rezultatul acestei problematice complexe din regiunea Mării Negre poate fi determinat în viitor de implicarea unor noi actori în regiune, precum Uniunea Europeană și NATO.

1.3 Provocările din Regiunea Extinsă a Mării Negre

Așa cum am prezentat anterior, despre Regiunea Extinsă a Mării Negre, concept folosit pentru prima dată într-un studiu al cercetătorilor Ronald D. Asmus și Bruce P. Jackson, în anul 2004², putem să vorbim odată cu apariția unor noi state independente în cadrul acestuia.

După prăbușirea blocului comunist, acest spațiu a devenit din ce în ce mai prezent pe agenda internațională datorită importanței strategice, pentru că „atunci când vorbim despre această zonă, ne referim la ea ca fiind și un coridor energetic euro-asiatic care leagă sistemul euro-atlantic de sursele de energie caspice.”³ Teritoriul regiunii posedă resurse naturale impresionante (petrol și gaze naturale) care au atras atenția actorilor regionali și internaționali.

Merită amintit că „Mackinder, (...) afirma, prin intermediul a ceea ce urma a fi cunoscută drept Teoria Heartland-ului, faptul că cine controla Europa de Est, controla resursele extinse ale Heartland-ului și astfel ar putea să domine lumea.”⁴ Plecând de la aceste afirmații, este de remarcat că teoria menționată evidențiază importanța regiunii și potențialul acesteia de conferire a capacității de a controla, într-o oarecare măsură, și resursele de la nivel global, ceea ce explică interesul marilor actori globali pentru acest areal.

¹ Mihai Sebe, „Why the Black Sea matters for the European Union? Brief remarks and possible developments”, pp. 4-5, disponibil la https://www.iedonline.eu/download/2018/WorkingPaper_Black-Sea_June-2018.pdf, accesat: 30.05.2021.

² Ronald, D., Asmus; Bruce, P., Jackson, „The Black Sea and the Frontiers of Freedom”, în: Policy Review, iunie -iulie 2004, p. 1, disponibil la <https://www.hoover.org/research/black-sea-and-frontiers-freedom>, accesat: 25.05.2021.

³ *Ibidem*, pp. 4-5.

⁴ Gareth, Winrow, „Geopolitics and Energy Security in the Wider Black Sea Region”, în: Journal Southeast European and Black Sea Studies, Volume 7, No. 2, 2007, p. 218.

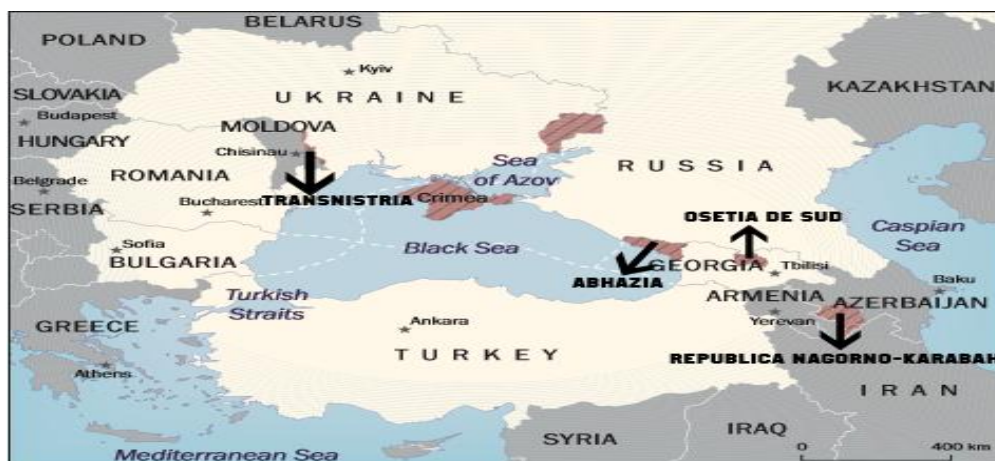

Figura 1. Regiunea Extinsă a Mării Negre

Sursa: Neil J Malvin, „Rebuilding Collective Security in the Black Sea Region”, în: „SIPRI Policy Paper”, No. 50, 2018, p. 2

Reprezentarea geografică din Figura 1 ne ajută să avem o mai bună înțelegere asupra conceptului de Regiune Extinsă a Mării Negre, cu atât mai mult cu cât „spațiul pe care îl ocupă această regiune, mai exact limitele acestei regiuni pot, totuși, să varieze substanțial în funcție de perspectiva geografică, istorică și culturală.”¹ Totodată, indică și arealele de manifestare a unor conflictele prelungite care amenință securitatea din cadrul spațiului analizat: conflictul din Transnistria, conflictele din Abhazia și Oseția de Sud, conflictul din Georgia, conflictul Nagorno-Karabakh și tensiunile existente în Crimeea.

Luând în considerare aspectele anterior prezentate, într-o perspectivă optimistă, provocările din zonă ar trebui transformate în oportunități pentru ca resursele naturale și potențialul acestui spațiu să poată fi exploatate la maximum.

1.4 Scurtă evoluție a contextului de securitate la Marea Neagră

Sfârșitul Războiului Rece reprezintă începutul unei perioade istorice noi în care amenințările militare tradiționale au fost înlocuite de o categorie nouă de riscuri, pericole și amenințări neconvenționale/asimetrice/hibride, cele politice, economice, sociale și ecologice deținând capul de afiș.² Aceste realități se regăsesc și în zona Mării Negre, unde s-au cristalizat multiple și diverse interese comune și jocuri geopolitice.

Istoria modernă a Mării Negre se bazează pe problematica referitoare la controlul strâmtorilor Bosfor și Dardanele. Până în secolul XVIII, Marea Neagră a fost considerată ca fiind „un lac turcesc”, așa cum am menționat anterior. Acest lucru avea să se schimbe la sfârșitul secolului, când Rusia avea să își extindă influența în regiune prin anexarea Crimeii, în anul 1783.

Alipirea Crimeii la Rusia certifica, la acel moment, obiectivul acestei mari puteri, și anume dobândirea controlului asupra strâmtorilor Mării Negre. Astfel, a început o luptă între forțele rusești și forțele turcești, care avea să se finalizeze numai după sfârșitul Primului Război Mondial, a cărui consecință a fost destrămarea marilor imperii. Așadar, sfârșitul secolului

¹Neil, J., Malvin, „Rebuilding Collective Security in the Black Sea Region”, în: „SIPRI Policy Paper”, No. 50, 2018, p. 1.

²Eugen, Bădălan, „Securitate și cooperare în spațiul extins al Mării Negre”, p. 10, în *Securitate și stabilitate în bazinul Mării Negre*, A V-A Sesiune Internațională De Comunicări Științifice, Editura Universității Naționale De Apărare “Carol I”, București, 2005.

XVIII și începutul secolului XIX marchează sfârșitul hegemoniei otomane în regiunea Mării Negre și potențarea rolului Rusiei, care a preluat controlul în regiunea Crimeii.

Odată cu începerea Războiului Rece și propagarea ideologiei comuniste, URSS reușește să impună în țările din Europa de Est regimuri comuniste, deținând, astfel, controlul asupra regiunii Mării Negre, cu excepția țărmului turcesc și a strâmtorilor turcești.¹

1.5 Marea Neagră după sfârșitul Războiului Rece

După anul 1990, în regiune are loc un eveniment care va genera o serie de modificări majore. Disoluția URSS, în anul 1991, marchează momentul în care apar noi state independente, care dețin un spațiu terestru ce le oferă deschidere la Marea Neagră, printre acestea numărându-se Georgia și Ucraina, ceea ce poate crea posibilitatea apariției unui nou mediu de securitate în regiune.

După prăbușirea blocului comunist, în Regiunea Extinsă a Mării Negre au apărut o serie de conflicte, care aveau să se transforme în „conflicte prelungite”. Astfel, iau naștere o multitudine de conflicte secesioniste care aveau să culmineze cu instalarea unor regiuni autonome cu recunoaștere limitată, și anume: Abhazia și Oseția de Sud în Georgia, Transnistria în Republica Moldova și Nagorno-Karabah în Azerbaidjan.

Multe voci autorizate opinează că aceste conflicte prelungite, artificial create, au scopul de a menține anumite regiuni în sfera de influență rusească, deoarece la începutul mileniului actual, în contextul transformărilor apărute la nivel global, nu puterea diferitelor state este cea care amenință stabilitatea regiunii, ci slăbiciunile acestora determinate de problematicile din zona noilor granițe, multe dintre amenințările securitare fiind transferate prin intermediul acestora.²

Principala problemă a noilor actori apăruti în cadrul spațiului menționat a fost reprezentată de faptul că aceștia au încercat să combine vechile practici de pe vremea regimului comunist cu principiile și valorile democratice nou apărute după disoluția fostei URSS. Este evident că era greu de realizat o trecere dinspre comunism spre democrație într-un timp relativ scurt în condiții de asigurare a securității la nivel statal și chiar regional, întrucât noii actori s-au confruntat cu o serie de problematice precum: traficul de ființe vii, traficul de arme, traficul de droguri și, nu în ultimul rând, corupția. Acestea pot fi regăsite și astăzi ca vulnerabilități majore în statele menționate.

Așadar, în spațiul analizat au avut loc, și încă se mai manifestă, o serie de evenimente care duc la fragmentarea acestuia: pe de o parte, conflictele apărute în regiune după încheierea Războiului Rece reprezintă un factor de instabilitate și generează un puternic sentiment de insecuritate, iar pe de altă parte fragmentarea este determinată și de vulnerabilitățile statelor din regiune.

În context, problemele de securitate ale noilor state și fenomenul de fragmentare s-a dorit a fi combătute prin intermediul unor angajamente de securitate, care au fost susținute pe baza unor principii și convenții de securitate promovate de Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE). Reține atenția faptul că a fost încurajat principiul: probleme regionale comune, soluții regionale de cooperare, pe baza căruia, în urma unor inițiative regionale, anii 90' au fost caracterizați de încercarea de a forma o zonă omogenă a Mării Negre care să aibă la bază dialogul și cooperarea.³

¹ Neil J. Malvin, *Op.cit.*, p. 6.

² Marusya, Lyubcheva, *The Black Sea Region in EU Policies*, 2010, p. 5.

³ Neil, J. Malvin, *Op.cit.*, pp. 6-7.

Pe de altă parte, noile organizații formate în această zonă, printre acestea amintim Organizația pentru Cooperare Economică la Marea Neagră, Forțele Navale din Marea Neagră și Comunitatea Statelor Independente, au avut menirea să promoveze cooperarea regională.

Problematicile complexe de securitate din regiunea Mării Negre au arătat, încă odată, că este necesară implicarea unor organisme internaționale și regionale pentru a rezolva problemele de securitate ale statelor, în demersul de creare a unui mediu de securitate bazat pe cooperare, care să asigure stabilitate și încredere.

De-a lungul timpului, factorii externi care și-au îndreptat atenția către Regiunea Extinsă a Mării Negre au fost reprezentați de către Uniunea Europeană, respectiv NATO. Atunci când vorbim despre implicarea factorilor externi în acest spațiu, vorbim despre o extindere euro-atlantică, care a condus la schimbarea polilor de putere din cadrul regiunii. Dacă la început primul mare hegemon al acestui spațiu era reprezentat de către Imperiul Otoman, iar apoi apare Rusia ca și mare putere, acum putem vorbi despre șansa structurilor euro-atlantice de a deveni liderul acestei zone.

Interesele pe care le au actorii globali în Regiunii Extinse a Mării Negre sunt similare cu interesele pe care le au actorii statali ce o compun, așa cum rezultă din afirmațiile actualului ministru român de externe, care susține că: *„interesele actorilor statali din regiune se suprapun cu interesele pe care le are Uniunea Europeană în cadrul acestei zone, și anume asigurarea în întreaga regiune a păcii, democrației, securității, stabilității, prosperității și cooperării.”*¹

Unul dintre factorii care au determinat implicarea puterilor occidentale în regiune l-a reprezentat evenimentele din în 11 septembrie 2001, orchestrate de exponenți ai fenomenului terorist ce-și aveau originile în Orientul Mijlociu, în proximitatea Mării Negre. Un alt factor care a condus la o implicare mai pragmatică a acestor actori globali l-a reprezentat răcirea relațiilor dintre Georgia, respectiv Ucraina cu Federația Rusă, în anul 2004 și îndreptarea atenției acestora către Uniunea Europeană, respectiv NATO.

Totodată, aderarea României și a Bulgariei la NATO, în anul 2004, și la Uniunea Europeană, în anul 2007, a oferit posibilitatea acestor actori globali de a se implica mai pragmatic în regiunea Mării Negre. În mod cert acești actori internaționali au devenit mai vizibili în cadrul acestui spațiu în momentul în care România, respectiv Bulgaria au obținut calitatea de membru în cele două organizații.²

Inițiativele lansate de Uniunea Europeană către această regiune, printre care putem menționa Sinergia Mării Negre și Parteneriatul Estic ca parte a Politicii Europene de Vecinătate, arată importanța geostrategică a acesteia, precum și rolul jucat de România și Bulgaria la nivel regional. De menționat este faptul că demersuri circumscrise Sinergiei Mării Negre au vizat promovarea: *„cooperării regionale între țările litorale ale Mării Negre în domeniul ținută, inclusiv democrația și buna guvernare, mediul, mișcarea și politica maritimă, comerțul, transportul, energia și inițiativele de securitate.”*³

Aceasta reprezenta, la momentul lansării, o nouă inițiativă de cooperare regională în care principalele sarcini făceau referire la gestionarea circulației și îmbunătățirea securității. Exploatată la potențial maxim, ea putea ajuta la consolidarea unui mai bun dialog între Uniunea

¹Bogdan Aurescu, „The Role of the European Union in the Wider Black Sea Region”, în: Turkish Policy Quarterly, vol. 10, nr. 1, 2011, p. 36.

² Neil, J., Malvin, *Op. cit.*, pp. 13-16.

³Pelin, Sonmez, „The Eu’s Black Sea Initiatives and Their Effects on Migration Control and Security Cooperation”, p. 10, disponibil la https://www.researchgate.net/publication/305038218_The_EU's_Black_Sea_Initiatives_and_Their_Effects_on_Migration_Control_and_Security, accesat: 02.08.2021..

Europeană și Turcia, respectiv Rusia. Sinergia Mării Negre s-a dovedit a fi o inițiativă inefficientă, realizând progrese limitate în domeniul precum democrația, comerțul și soluționarea conflictelor, cauza care a dus la această stare de fapt constituind-o atribuirea un număr prea mare de obiective și finanțarea necorespunzătoare. Chiar dacă a întâmpinat anumite dificultăți, inițiativa a realizat unele progrese în regiune.

În anul 2004, Uniunea Europeană a conceput Politica Europeană de Vecinătate, un instrument prin intermediul căruia se urmărea dezvoltarea unei zone caracterizate de prosperitate și relații de bună vecinătate. Scopul său este descris în mod oficial ca fiind dezvoltarea unei relații speciale între Uniunea Europeană și fiecare dintre țările sale partener, care contribuie la existența unui spațiu de securitate, a prosperității și a principiului de bună vecinătate. Complementar Politicii Europene de Vecinătate, a fost lansat prin intermediul summit-ului de la Praga, din anul 2009, Parteneriatul Estic, principalele obiective ale acestuia făcând referire la dezvoltarea relațiilor economice și politice dintre Uniunea Europeană și șase țări din regiunea Mării Negre, Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Georgia, Moldova și Ucraina. Declarația comună adoptată în cadrul summit-ului menționat, prevedea că Uniunea Europeană se angaja să sprijine reformele politice și socio-economice din țările partener, chestiune care facilita apropierea dintre țările menționate mai sus și Uniunea Europeană. Spre deosebire de Sinergia Mării Negre, Parteneriatul Estic și-a dovedit eficiența prin intermediul componentei bilaterale, care a vizat crearea unor relații strânse de cooperare între Uniunea Europeană și fiecare țară parteneră din Est, generând stabilitate și subliniind o mai mare apropiere a țărilor menționate față de Uniunea Europeană.¹

Cele două inițiative au reprezentat o bază solidă și au evidențiat rolul pe care îl au actorii globali în regiunea Mării Negre. Cert este că aceștia vizează să își extindă politicile de securitate, dar și să se constituie într-un obstacol în calea extinderii influenței rusești în zonă. Totodată, Uniunea Europeană dezvoltă mecanisme regionale care să asigure un spațiu transparent în cadrul căruia actorii statali să-și exercite politicile, să poată dialoga și care să dea naștere unei mai bune cooperări la nivel regional.

Este un truism a mai afirma că structurile euro-atlantice au rolul de a fi actori importanți care înțeleg importanța strategică a regiunii, implicarea lor în cadrul acestui spațiu având menirea de a asigura stabilitatea de care este atât de mare nevoie. Este bine cunoscut că stabilitatea se obține prin intermediul inițiativelor lansate de către Uniunea Europeană, dar și prin acțiunile actorilor statali ce fac parte din Regiunea Extinsă a Mării Negre, care generează un mai bun dialog, o mai bună cooperare regională și promovează încrederea reciprocă.

Uniunea Europeană a înțeles foarte bine problemele care există la nivelul regiunii și a venit cu soluții concrete pentru rezolvarea acestora, fapt ce asigură securitatea energetică a regiunii, dar și tranzitul resurselor energetice din zonă către Europa de Vest.

Se poate afirma, în contextul celor subliniate anterior, că structurile euro-atlantice joacă astăzi rolul unor actori importanți cu valențe stabilizatoare în regiune, menirea acestora fiind de a sprijini țările partener, de a promova cooperarea și de a soluționa problemele ce amenință stabilitatea și securitatea regională.

¹ *Ibidem*, pp.11-12.

2. Aspecte privind geopolitica în regiunea Mării Negre

2.1 Perspective geopolitice asupra regiunii

Cadrul geopolitic din regiunea Mării Negre ajută la evidențierea caracteristicilor acestei zone. Principalii actori din regiune pot fi considerați: Federația Rusă, Turcia și Ucraina. Interesele, aspirațiile popoarelor și politicile duse de către totalitatea actorilor statali din regiune reprezintă elementele care caracterizează acest spațiu.

În funcție de criteriile pe care le folosim, regiunea Mării Negre are caracteristici distincte. În cazul în care aderarea la această zonă este condiționată de frontiera la mare, atunci aceasta este formată din cele șase state riverane. Dacă criteriul este reprezentat de apartenența la o organizație politică, regiunea este mult mai mare și include cele treisprezece state care fac parte din Organizația pentru Cooperare Economică la Marea Neagră.¹

Federația Rusă reprezintă cea mai importantă putere de la Marea Neagră, datorită faptului că deține cele mai importante capacități economice și militare, precum și controlul asupra unor teritorii care au o importanță strategică deosebită. Turcia și Ucraina reprezintă două puteri regionale care pot să limiteze influența rusă în cazul în care le este acordat sprijinul necesar.

Provocările specifice acestui spațiu au apărut după căderea blocului comunist. Acesta este momentul care marchează apariția unor noi state independente și instalarea unor conflicte prelungite în regiune, care au mai avut ca rezultat și apariția unor state separatiste.

În trecut, teoreticienii erau de părere că regiunile reprezintă „un set de procese istorice, acestea fiind legate în diferite moduri de practicile și discursurile politice, guvernamentale, economice și culturale.”² Din perspectiva acestora, o regiune avea la bază actori statali care împărtășeau o serie de valori comune, precum: istoria, cultura sau tradițiile și obiceiurile.

Este bine cunoscut faptul că există zone în cadrul cărora actori statali care împărtășesc o istorie și o cultură comună aleg să se antagonizeze reciproc. Totodată, s-a observat că în regiunile în cadrul cărora există puține caracteristici istorice sau sociale comune, statele au reușit să dezvolte un puternic sentiment reciproc de identitate și să se angajeze în relații de colaborare în materie de politică externă.

În prezent, experții consideră că „regiunile implică un set de legături și interese esențiale care leagă popoarele și politicile. Datorită acestui fapt, Marea Neagră reprezintă un candidat rezonabil pentru statutul de regiune distinctă.”³

Identitățile comune nu reprezintă un factor esențial în conturarea regiunilor, iar această chestiune poate fi observată și în regiunea Mării Negre, ceea ce face să afirmăm că „nu există o identitate a Mării Negre comună pentru români, turci, georgieni și celelalte popoare; chiar dacă o astfel de identitate ar fi fost găsită odată în zonele de coastă, aceasta a fost înlocuită de mult timp prin loialitatea față de statul național.”⁴

¹Organizația de Cooperare Economică la Marea Neagră (OCEMN), disponibil la <https://www.mae.ro/node/51353>, accesat: 02.08.2021.

²Felix, Ciută, „Region? Why Region? Security, Hermeneutics and the Making of the Black Sea Region”, în: „Geopolitics”, vol. 13, nr. 1, 2008, pp. 120-124.

³Charles, King, „The Wider Black Sea Region in the Twenty-First Century”, în Daniel Hamilton, Gerhard Mangott, (editors), *The Wider Black Sea Region in the 21st Century: Strategic, Economic, and Energy Perspectives*, Washington D.C, Center for Transatlantic Relations, 2008, p. 5

⁴ *Ibidem*.

În consecință, Marea Neagră reprezintă o regiune distinctă, iar interesele, aspirațiile popoarelor și politicile duse de către actorii statali reprezintă principalele caracteristici ale acestui spațiu.

2.2. Importanța geopolitică a regiunii

Regiunea Mării Negre reprezintă un spațiu fragmentat, peisajul fiind dominat de munți și insule. Nenumeroasele rute terestre și maritime ce translatău regiunea au atras, de-a lungul istoriei, atenția unor puteri externe interesate să obțină controlul acestora.

În perioada Războiului Rece, zona a beneficiat de stabilitate, datorită organizării bipolare a geopoliticii internaționale, însă „această perioadă de stabilitate nu a condus regiunea către un progres real, deoarece diviziunea a neutralizat funcția de răscruce a acestui spațiu: un fost centru de schimb economic și cultural, a fost redus la două zone periferice separate”. În această perioadă occidentalii au perceput zona ca fiind parte a „cortinei de fier”, aceasta fiind mai degrabă percepută ca o barieră, nefiind apreciată ca un factor favorizant în extinderea politicilor europene¹.

Sfârșitul Războiului Rece a generat apariția unor noi tensiuni în regiune, având loc o confruntare între elementele vechi și cele noi apărute, astfel că oportunitățile s-au transformat în adevărate pericole și amenințări pentru actorii statali din acest areal geografic.

Dacă plecăm de la ideea că „geopolitica este studiul influenței factorilor geografici asupra acțiunii politice”, unii experți în domeniu au emis ipoteza că regiunea Mării Negre a devenit „cheia” puterii mondiale, fiind de importanță strategică din considerente geografice și economice, ceea ce a generat interesul unor actori externi, precum Uniunea Europeană și NATO, în principal pentru „a se asigura că nicio putere unică (Federația Rusă) nu trebuie să controleze acest spațiu geopolitic”².

Raportându-ne la elementele anterior enumerate, înțelegerea geopoliticii acestui spațiu se realizează atât prin descifrarea preocupărilor actorilor statali puternici aflați în interiorul regiunii (Federația Rusă), cât și prin intermediul influențelor externe ce acționează în zonă (Uniunea Europeană, NATO), mai ales în contextul în care regiunea reprezintă și un coridor energetic euro-asiatic care facilitează legătura sistemului euro-atlantic de sursele de energie din zona caspică. Această chestiune evidențiază că securitatea energetică este strâns legată de geopolitică iar preocupările geopolitice din regiune nu pot fi separate de atenția continuă ce trebuie acordată surselor și rutelor de aprovizionare cu țiței și gaze naturale.³

Sursele de energie de origine caspică reprezintă o chestiune care a fost amplu discutată. Principalele coridoare prin intermediul cărora se transportă energia provenită din zona caspică sunt (vezi Fig. 2): conducta principală de export de petrol Baku-Tibilisi-Ceyhan (BTC) și conducta de gaze naturale de la Baku-Tibilisi-Erzurum (BTE).

¹George, Prevelakis, „The geopolitics of the Black Sea Region”, în: „Southeast European and Black Sea Studies”, vol. 1, nr. 3, 2001, pp. 148-152.

²Gareth, Winrow, *Op. Cit.*, p. 218.

³*Ibidem*, p. 219.

Figura 2.1. Gazoductul BTE și oiloductul BTC

Sursa: <https://www.middleeasteye.net/infographics/oil-and-gas-pipelines-turkey>, accesat la 02.05.2021

În contextul celor prezentate anterior, de menționat este faptul că: „oficialii ruși s-au opus cu înverșunare tentativelor turcești și americane de promovare a proiectului BTC. Proiectul BTC, a fost o componentă esențială a politicii americane de dezvoltare a unui nou coridor energetic est-vest care ar ocoli în mare măsură Rusia. Astfel, conducta BTC, care trece prin Georgia, a reprezentat prima conductă principală de petrol brut din regiune care a ocolit Rusia.”¹

Federația Rusă a încercat să controleze transportul de surse energetice de origine caspică către statele membre ale Uniunii Europene, însă influențele de origine externă (SUA, NATO) prezente în regiune au fost de natură să conducă la operaționalizarea proiectelor, care au avut menirea de a reduce dependența energetică a statelor occidentale față de Federația Rusă.

Extinderea structurilor euro-atlantice în regiune a dus la creșterea importanței acestora. Totodată, deschiderea Federației Rusă către piața și economia mondială după prăbușirea blocului comunist a condus la același rezultat.

2.3 State riverane importante în regiune

Ucraina, Turcia și Federația Rusă pot fi considerate principalele puteri din Regiunea Extinsă a Mării Negre, având un rol important datorită capacităților, a poziționării geografice și a resurselor de care dispun.

2.3.1 Ucraina

Ucraina se confruntă cu importante probleme pe plan intern, mai ales după anexarea Crimeei de către Federația Rusă, în anul 2014 și apariția noului conflict în regiunea Donbas. Sprijinul occidental acordat Ucrainei a fost aproape inexistent, atât în cazul conflictului din Crimeea, cât și în situația celui din regiunea Donbas, în ciuda demersurilor Kievului de a adopta o strategie care să îi asigure un sprijin constant din partea Occidentului în lupta sa împotriva Federației Ruse.

Deși „obiectivul strategic al Ucrainei în regiunea Mării Negre nu se extinde dincolo de teritoriul său național”², scopul acestui actor este de a obține stabilitatea mult sperată pe plan

¹ *Ibidem*, pp. 222-230.

² Iulia-Sabina, Joja, „Black Sea Strategic Volatility: Players & Patterns”, p. 12, în Black Sea Strategy Papers, Foreign Policy Research Institute, 2019, disponibil la <https://www.fpri.org/wp-content/uploads/2019/10/fojabssp2.pdf>, accesat: 03.11.2021.

intern, în contextul în care noi amenințări din partea Federației Ruse pot apărea, iar Ucraina trebuie să aibă capacitățile necesare pentru a le contracara.

În anul 2018, agresiunile maritime rusești, ce au avut loc în strâmtoarea Kerçi din Marea Neagră, au impus unele sancțiuni din partea țărilor occidentale asupra autorităților rusești, diplomația ucraineană urmărind menținerea lor și evidențiind agresiunile rusești ce au avut loc de-a lungul timpului. Pe lângă conflictul militar inegal, autoritățile Federației Ruse au folosit un arsenal consistent de dezinformare și propagandă, alimentând vechile tensiuni dintre etnicii ruși și ucraineni și, totodată, separatiștii din regiunea Donbas.¹

Creșterea influenței Federației Ruse în Marea Azov și obstrucționarea circulației navelor comerciale în porturile ucrainene, au amplificat tensiunile deja existente între cele două țări. În acest context, Ucraina a recurs la un program de succes în ceea ce privește modernizarea capacităților militare și a solicitat o mai mare prezență a capacităților NATO în regiunea Mării Negre, concomitent cu accelerarea demersurilor de cooperare regională pentru a diminua influența rusească, elocvent fiind parteneriat strategic cu Georgia, parafat în anul 2017, precum și inițierea colaborării în domeniul apărării cu Turcia. Reține atenția modul de cooperare dintre Ucraina și România, subsumată apartenenței celei din urmă la NATO, cu precădere în ceea ce privește securitate cibernetică ale Ucrainei.²

Putem concluziona că echilibrul de putere din regiunea Mării Negre poate fi menținut prin intermediul Ucrainei, care poate fi considerat un „element cheie” în regiune, deoarece reprezintă prima barieră de apărare a spațiului european în fața Federației Ruse.

2.3.2 Turcia

În ultimele trei decenii, Turcia s-a dovedit a fi o putere importantă la nivelul regiunii Mării Negre, fiind cea mai consistentă forță militară a NATO din acest areal geografic. De remarcat este faptul că Turcia a devenit prima țară care, odată cu sfârșitul Războiului Rece, a căutat să promoveze cooperarea regională și a încercat să pună capăt diferendelor existente în această regiune. Totodată, Turcia a făcut pași importanți în demersurile de aderare la structurile europene.

Prin intermediul unor inițiative care promovau cooperarea regională, Turcia a căutat să stabilizeze regiunea Mării Negre, încercând să se afirme și ca lider regional, mai ales după crearea Organizației pentru Cooperare Economică la Marea Neagră (OCEMN-BSEC), în anul 1992, chiar dacă rezultatele acesteia nu sunt cele scontate.³

În pofida deschiderii Turciei către valorile spațiului euro-atlantic, a conștientizat că „odată cu aderarea României și Bulgariei la NATO, Turcia a încetat să mai fie singura poartă de deschidere către Marea Neagră, pierzând astfel un rol important.”⁴ Astfel, după anii 2000, Turcia a abordat o politică cunoscută sub numele de „zero probleme cu vecinii”, prin intermediul căreia a căutat să evite un eventual diferend sau conflict cu Federația Rusă.

Prin anexarea Crimeei, Federația Rusă a devenit principala putere din regiunea Mării Negre, Turcia pierzându-și statutul de mare putere regională. Consolidarea supremației maritime a regimului de la Kremlin în regiunea Mării Negre și hegemonia rusească nou apărută a făcut ca relațiile dintre cele două state să se răcească.

Totodată, și relațiile cu SUA au cunoscut un regres semnificativ, mai ales după lovitura de stat eșuată, din anul 2016, și refuzul autorităților americane de a-l extrăda pe Fetullah Gulen,

¹ *Idem*

² *Ibidem*, p. 13

³ *Ibidem*, p. 6.

⁴ Neil, J., Malvin, *Op. cit.*, p. 35.

cel care s-a considerat că s-a aflat în spatele acestei lovituri de stat.¹ Regresul democrației și nerespectarea drepturilor și libertăților omului au făcut ca Turcia să se distanțeze și față de Uniunea Europeană.

În acest context, Turcia s-a apropiat față de Federația Rusă la jumătatea anului 2016, atunci când a achiziționat sistemul de apărare aeriană S-400, fapt care a determinat administrația de la Washington să anuleze livrarea avioanelor F-35 către Turcia, iar NATO să-și translateze centrul de interes în regiune, care era reprezentat de Turcia, către România.

În prezent acest actor statal realizează o politică externă și de securitate complexă, căutând să-și păstreze statutul de membru în cadrul NATO, să mențină dialogul deschis cu Uniunea Europeană în ceea ce privește demersurile de aderare la această structură și să obțină o echilibru în „balanța relațională” cu Federația Rusă.

Se poate concluziona că Turcia reprezintă un actor de o importanță majoră în regiunea Mării Negre, datorită capacităților militare de care dispune și a poziționării geografice, aflându-se în imediata vecinătate a unor importante centre energetice.

2.3.3 Federația Rusă

Federația Rusă este singura țară care are o politică cu adevărat cuprinzătoare cu privire la regiunea Mării Negre, pe care o consideră ca fiind „un lac propriu, care este populat de actori mai slabi ce nu-i pot contesta hegemonia regională. Scopul acestui actor statal este de a controla cât mai mult teritoriu în jurul Mării Negre.”²

Recurgând la militarizarea zonelor de importanță strategică din regiune, pe fondul modernizării capacităților militare, Federația Rusă a manifestat un comportament agresiv în relația cu țările din proximitate. Elocventă este anexarea, în anul 2014, a Regiunii Crimeea, demers apreciat drept „o încălcare majoră a acrodurilor de securitate europene, mai exact a Tratatului de la Helsinki (1975) și a Memorandumului de la Budapesta care era un acord politic încheiat între Rusia, Statele Unite ale Americii și Marea Britanie, ce prevedea asigurări de securitate împotriva amenințărilor sau a folosirii forței împotriva Ucrainei.”³

Militarizarea masivă a Crimeei de către Federația Rusă a transformat-o într-o zonă Anti-Acces/Interzicere acces teritorial (A2/AD), ceea ce a permis autorităților de la Kremlin capacitatea de a bloca accesul altor puteri statale în Marea Neagră. Ca urmare, Rusia a devenit „mai puternică în Caucaz, Asia Centrală și Levant decât fosta URSS”, întrucât în acea perioadă „poziția pro-occidentală a Turciei a limitat capacitatea sovieticilor de a-și proiecta puterea din Marea Neagră, în Marea Mediterană și Orientul Mijlociu.”⁴

Turcia a acceptat statutul de hegemon al Federației Ruse în regiune și a dezvoltat relații apropiate cu aceasta, cu precădere după jumătatea anului 2016, odată cu achiziționarea sistemului de apărare aeriană S-400. Această chestiune a fost văzută ca o îndepărtare față de NATO și ca o ofensă la adresa organizației.⁵

Se poate afirma că Federația Rusă este cel mai puternic actor statal din zonă datorită capacităților de care dispune, dar și datorită faptului că deține controlul asupra unor teritorii ce au o importanță strategică deosebită.

¹ *Ibidem*, pp. 36-37.

² Iulia-Sabina, Joja, *Op. Cit.*, p.4.

³ Neil, J., Malvin, *Op. cit.*, p. 15.

⁴ Iulia-Sabina, Joja, *Op. cit.*, p. 4.

⁵ Neil, J., Malvin, *Op. cit.*, pp. 34-36.

2.4. Provocări de securitate și tensiuni geopolitice

Conflictele înghețate reprezintă principala provocare din cadrul procesului de realizare al cooperării regionale din Regiunea Extinsă a Mării Negre. Ele sunt caracterizate prin dimensiunea etno-politică violentă a demersurilor secesioniste ce au condus la instituirea unui regim de facto, care nu este recunoscut nici de comunitatea internațională, nici de statul în care a avut loc secesiunea. Pe măsură ce violențele generate de acțiunile secesioniste s-au redus ca intensitate, acestea s-au transformat în conflicte înghețate.¹

Conflictele prelungite continuă să amenințe securitatea și stabilitatea de la nivelul acestei zone, unde s-a consolidat un mediu propice pentru dezvoltarea unor fenomene cu impact nefast asupra securității, precum: criminalitatea organizată, traficul de arme, traficul de droguri și terorismul.

2.4.1 Conflictul Nagorno-Karabah

Karabahul de Munte reprezintă un teritoriu care, de-a lungul istoriei, a fost disputat între etnicii azeri și armeni prin intermediul unor conflicte sângeroase. Conflictul din Nagorno-Karabah reprezintă prima și cea mai lungă dispută etno-teritorială din lumea post-comunistă. Debutul său a avut loc în anul 1988, cu manifestații în masă care promovau alipirea acestei regiuni la Republica Sovietică Armenia. La acea dată, acest spațiu era parte a Republicii Sovietice Azerbaidjan. Cauza-cheie care a dus la izbucnirea conflictului este reprezentată de ideea conform căreia naționalismul din ambele state nu era înfăptuit fără apartenența acestei regiuni. Actorii implicați în conflict sunt: Armenia, Azerbaidjan, Rusia și Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE).²

După prăbușirea blocului comunist, conflictul emergent și rebel a devenit un război între tinerele republici Armenia și Azerbaidjan, astfel că „între anii 1992 și 1994, Armenia și Azerbaidjan s-au aflat în mod deschis în război pentru Nagorno-Karabah”.³

Schimbul de focuri a încetat în 1994, când partea armeană a avut câștig de cauză, obținând, astfel, controlul asupra întregului teritoriu disputat. Totodată, acest actor statal a obținut și controlul deplin sau parțial asupra a șapte regiuni azere aflate în imediata vecinătate a Karabahului de Munte.

În acest mod, conflictul deschis s-a transformat într-un conflict înghețat, disputa continuând, întrucât Azerbaidjanul nu renunță la pretenția sa asupra unui spațiu recunoscut internațional ca fiind parte a teritoriului său și se folosește de toate pârgurile pe care le are la dispoziție pentru a contesta status quo-ul, în ciuda demersurilor organismelor internaționale și

¹Mary, Alice; John, Nagle, „Frozen Conflicts, Minority Self-Governance, Asymmetrical Autonomies – In search of a framework for conflict management and conflict resolutions”, p. 1, lucrare prezentată la cea de-a Șasea Masă Rotundă Asia-Europa, 10-12 iunie 2009, disponibil la https://www.researchgate.net/publication/339483575_Frozen_Conflicts_Minority_Self-Governance_Asymmetrical_Autonomies_-In_search_of_a_framework_for_conflict_management_and_conflict_resolution, accesat: 18.05.2021.

²Thomas de Waal, „The elusive search for resolution of the Nagorny Karabakh dispute”, pp. 125-128, în Anton, Bebler (editor), „Frozen conflicts” in Europe, 2015, disponibil la <https://www.jstor.org/stable/j.ctvdf0bmg.14>, accesat: 15.05.2021.

³Heiko Krüger, „The Nagorno-Karabakh Conflict. A Legal Analysis”, p. 22, în Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 2010, disponibil la https://beckassets.blob.core.windows.net/product/readingsample/792163/9783642117879_excerpt_001.pdf, accesat: 03.08.2021.

a unor înalți demnitari ai actorilor statali importanți la nivel global de soluționare a conflictului.¹

Eforturile de soluționare a conflictului au făcut ca, în anul 1997, Grupul de la Minsk al Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa să instituie o copreședinție tripartită, cei trei mediatori, Franța, Rusia și SUA, reușind la acea dată să creeze o agendă comună privind conflictul din această zonă. O problemă majoră a procesului de pace este reprezentată de faptul că președinții celor două state direct implicate nu doresc să piardă controlul asupra acestui proces, fiind principalii conducători ai negocierilor, stabilind ritmul acestora și asigurându-se că procesul nu este unul lent și închis.²

Efectele directe ale conflictului sunt numărul mare de refugiați și pierderile de vieți omenești, fapt care face ca acesta să fie „unul dintre războaiele de secesiune din epoca post-sovietică care a avut cel mai mare număr de victime și care a declanșat cea mai mare mișcare de refugiați de la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial.”³ În contextul celor menționate anterior, pe teritoriul proclamatei Republici Nagorno-Karabakh s-a stabilit o entitate care nu este recunoscută pe plan internațional de către niciun stat.

Soluționarea acestui conflict înghețat necesită o implicare mai pragmatică a Uniunii Europene, care s-a dovedit a fi eficientă în Balcani, și a OSCE. Uniunea Europeană a fost un actor marginal în procesul de pace, iar OSCE nu și-a coordonat suficient de bine activitatea pentru ca acest diferend să poată fi rezolvat. Pe lângă cele enunțate mai sus, un compromis politic de partea ambelor părți este necesar pentru soluționarea conflictului.

2.4.2 Conflictul înghețat din Transnistria

În preambulul prezentării acestui conflict trebuie precizat că Republica Moldova și-a proclamat independența față de fosta URSS la data de 23 iunie 1990, iar Transnistria s-a declarat ca fiind o unitate teritorială separată la 2 septembrie 1990. Cauzele care au stat la baza izbucnirii acestui conflict sunt reprezentate de acțiunile realizate, în contextul evenimentelor anterior prezentate, de către separatiștii din Transnistria, care au preluat controlul asupra fostelor capacități militare sovietice și a diferitelor organisme guvernamentale. Actorii implicați în cadrul acestui conflict sunt: Moldova, Rusia și forțele separatiste din Transnistria.

Confruntările armate dintre separatiști și forțele guvernului moldovean au debutat în luna noiembrie 1990, ele fiind caracterizate de faptul că forțele separatiștilor transnistreni au fost sprijinite de capacități ale Federației Ruse (chestiune adusă de Republica Moldova în atenția Consiliului de Securitate al ONU), deși aceasta a negat implicarea în conflict.⁴ Această stare de facto a fost confirmată de unii experți în studii de securitate care au susținut ipoteza că separatiștii au depins de sprijinul acordat de federația Rusă.

În demersul de soluționare pe cale pașnică a conflictului, la data de 23 martie 1992, miniștrii de externe ai Moldovei, Federației Ruse, României și Ucrainei s-au reunit la Helsinki cu scopul de a înființa o Comisie Cvadripartită și un grup de observatori militari pentru a supraveghea respectarea unui eventual armistițiu în Transnistria. Ulterior, la 21 iulie 1992, Moldova și Federația Rusă au adoptat un acord prin care s-au stabilit principiile pentru soluționarea amiabilă a conflictului armat din regiunea Transnistria. De asemenea,

¹ Thomas de Waal, *Op.cit.*, pp. 134-136.

² *Ibidem*

³ Heiko, Krüger, *Op.cit.*, pp. 23.

⁴ Thomas, D., Grant, „Frozen Conflicts and International Law”, pp. 377-378, în *Cornell International Law Journal*, vol. 50, 2017, disponibil la <https://www.lawschool.cornell.edu/research/ILJ/upload/Grant-final.pdf>, accesat: 17.05.2021.

Memorandumul din 8 mai 1997, ale cărui părți au fost guvernul central al Republicii Moldova și autoritățile din Transnistria, a stabilit bazele pentru normalizarea situației, convenindu-se ca cele două părți să se abțină de la utilizarea sau amenințarea cu folosirea forței.¹

În pofida celor enunțate, conflictul nu a fost soluționat, acesta transformându-se într-un conflict înghețat. Pentru soluționarea acestuia este necesar să coexiste o serie de factori, printre care: existența unui dialog transparent între părțile aflate în conflict, construirea unei relații de încredere între părțile care negociază și sublinierea beneficiilor economice atât pentru Republica Moldova cât și pentru celelalte părți implicate, care se pot obține datorită stabilității politice și a soluționării cu succes a conflictului.²

2.4.3 Conflictul georgiano-osețian și conflictul georgiano-abhazian

Oseția de Sud a reprezentat o entitate autonomă din cadrul Republicii Sovietice Socialiste Georgiene, aflată sub influența fostei URSS. Tensiunile dintre guvernul naționalist din Georgia și Oseția au crescut continuu în perioada premergătoare prăbușirii blocului comunist. Cauza-cheie care a generat apariția acestui conflict este reprezentată de acțiunea guvernului naționalist din Georgia, care a abolit autonomia Oseției de Sud și a blocat teritoriul acestei entități. Ulterior, între paramilitarii georgieni și cei ai Oseției au izbucnit violențe, fiind implicate în mod direct și capabilități militare sovietice.³

La 9 aprilie 1991, Georgia și-a proclamat independența față de URSS, populația Osetiei de Sud dorind alipirea la Rusia, fapt realizat după referendumul din 19 ianuarie 1992. Acesta a reprezentat factorul primordial pentru declararea de către Parlamentul din Oseția de Sud, la 29 mai 1992, a independenței.⁴

Pentru soluționarea pe cale pașnică a conflictului, la 24 iunie 1992, Federația Rusă și Georgia au adoptat Acordul de la Soci, stabilindu-se principiile care să conducă la soluționarea acestuia, iar doi ani mai târziu, la 31 octombrie 1994, Georgia, Oseția de Sud, Federația Rusă și Oseția de Nord au adoptat Acordul Georgiano-Osețian. Cele două acorduri nu au condus la obținerea unor rezultate majore în promovarea unui dialog transparent între părțile aflate în conflict, context în care procesul de reconstrucție a păcii este departe de a fi finalizat.

Până în prezent, conflictul nu a fost soluționat și nu s-a identificat o soluție viabilă care să fie agreată de ambele părți. Reține atenția că în urma acestui conflict au existat zeci de mii de refugiați și peste 1000 de persoane au fost ucise.

Abhazia a constituit o unitate autonomă în cadrul Republicii Sovietice Socialiste Georgiene, care se afla sub stricta influență a fostei URSS. Declarația Sovietului suprem al Abhaziei, din data de 24 august 1990, prin care se proclama respectarea suveranității de stat a Republicii Socialiste Sovietice Abhazia, a fost percepută de guvernul naționalist din Georgia ca o amenințare la adresa integrității teritoriale, constituind și pretextul invaziei trupelor georgiene în Abhazia, la data de 14 august 1992.⁵ De menționat este faptul că separatiștii abhazieni au vizat constituirea unui stat suveran în baza dreptului la autodeterminare, pe când autoritățile georgiene au susținut că regiunea Abhazia era parte integrantă a teritoriului său, conform referendumului din 13 martie 1991.

¹ *Ibidem*, p. 379.

² Natalya Belitser, „The Transnistrian conflict”, p. 54, în Anton, Beder (editor), „*Frozen conflicts*” in Europe, 2015, disponibil la <https://www.jstor.org/stable/j.ctvdf0bmg.7>, accesat: 17.05.2021.

³ Thomas, D., Grant, *Op.cit.*, pp. 383.

⁴ *Ibidem*

⁵ *Ibidem*, p. 386.

La 3 septembrie 1992, Georgia, Federația Rusă și separatiștii din Abhazia au adoptat Acordul de la Moscova prin intermediul căruia s-au creat condițiile favorabile asigurării integrității teritoriale a Georgiei, precum și încetării ostilităților militare și instaurarea păcii, sub asistența ONU și a OSCE. Încălcarea acordului de către forțele separatiste abhaziene au necesitat o implicare mai pragmatică a ONU în cadrul conflictului, astfel că a fost adoptat un nou acord de încetare a focului, la data de 27 iulie 1993, care prevedea și constituirea unei Comisii Comune pentru soluționarea conflictului din Abhazia, compusă din reprezentanți și observatori ai ONU și OSCE. În plus, o lună mai târziu, Consiliului de Securitate al ONU a instituit o misiune de observare a ONU în Georgia (UNOMIG) cu rolul de a verifica respectarea prevederilor acordului în discuție.¹

Lipsa unor rezultate palpabile în soluționarea conflictului și acțiunile separatiștilor prin care au preluat controlul total asupra Abhaziei, a condus, la data de 14 mai 1994, la semnarea celui de-al treilea acord de încetare a focului, iar Consiliul de Securitate a prelungit mandatul UNOMIG. În pofida eforturilor menționate, conflictul nu a fost soluționat, acesta a devenit un „conflict înghețat”, deși demersuri pentru soluționarea acestuia au mai fost întreprinse în anul 1997 de grupul prietenilor Georgiei, grup format din Franța, Federația Rusă, Germania, Marea Britanie și SUA. Relațiile dintre Rusia și Georgia s-au deteriorat de-a lungul timpului, iar în 28 august 2008 a izbucnit un conflict interstatal, care a fost însoțit de recunoașterea de către Rusia a Abhaziei și Osetiei de Sud ca state independente. Astfel, cele două regiuni separatiste de facto, au fost recunoscute pentru prima dată pe plan internațional.²

Efectele acestor conflicte înghețate sunt multiple și complexe. Pe lângă pierderile de vieți omenești, cele două conflicte au generat un număr mare de persoane strămutate și de refugiați, dimensiunea socială fiind cea mai afectată.

Experții în domeniu opinează că cele două conflicte pot fi soluționate printr-o acțiune convergentă a tuturor actorilor implicați, un rol aparte revenindu-i Uniunii Europene care ar trebui să acorde un sprijin mai mare Politicii Europene de Vecinătate, respectiv Parteneriatului Estic.

Concluzii

Importanța geopolitică a Regiunii Extinse a Mării Negre este determinată de resursele naturale impresionante pe care le posedă acest spațiu și de poziționarea geografică strategică, la răscrucea între Europa și Asia. Totodată, acest spațiu reprezintă o punte prin intermediul căreia pot fi transportate resursele energetice din zona Mării Caspice către vestul continentului european. Diversificarea surselor și a rutelor de aprovizionare cu energie trebuie să reprezinte o prioritate strategică la nivelul acestei regiuni, pentru ca influența rusească să poată fi limitată.

Deși s-a concentrat pe prezentarea și analizarea principalelor elemente care amenință stabilitatea și securitatea regiunii Mării Negre, prezentul studiu și-a propus să evidențieze politicile și elementele prin intermediul cărora se materializează cooperarea de la nivelul acesteia.

Principalele provocări în procesul de realizare al cooperării regionale sunt reprezentate de conflictele înghețate. Acestea încă amenință securitatea și stabilitatea acestei zone, reprezentând o problemă prin intermediul căreia pot fi generate tensiuni suplimentare în cadrul spațiului analizat. Totodată, din cauza acestui flagel, resursele naturale și potențialul acestui spațiu nu pot fi valorificate la maximum. Mai mult, el generează o serie de alte

¹ *Ibidem*, pp. 386-388

² *Ibidem*, pp. 389-390.

problematici care afectează geopolitica și securitatea de la nivelul regiunii, așa cum sunt amenințările neconvenționale.

Deși regiunea este încă marcată de multiple probleme securitare, politica și acțiunile concrete ale actorilor principali ce activează în regiunea Mării Negre au avut un impact pozitiv asupra securității și promovării cooperării de la nivelul acesteia. Uniunea Europeană și NATO au dezvoltat anumite instrumente politice prin intermediul cărora se urmărește o securitate stabilă într-o zonă tensionată. Prin intermediul acestora, cooperarea este încurajată și este promovată încrederea reciprocă, o nuanță aparte având-o relațiile speciale cu țările din Europa de Est și Sudul Caucazului (Georgia).

În context, trebuie menționat și faptul că o implicare mai pragmatică a acestor organizații internaționale în Regiunea Extinsă a Mării Negre a generat și anumite tensiuni suplimentare în relația cu Federația Rusă.

Implicarea structurilor euro-atlantice în cadrul acestei regiuni are și unele puncte slabe. Instrumentele dezvoltate de către Uniunea Europeană sunt adesea slab finanțate și își propun să îndeplinească foarte multe obiective, organizația trebuind să acorde în viitor o mai mare importanță inițiativelor pe care le dezvoltă în legătură cu regiunea Mării Negre.

BIBLIOGRAFIE

1. Alice Mary; Nagle John, , „Frozen Conflicts, Minority Self-Governance, Asymmetrical Autonomies – In search of a framework for conflict management and conflict resolutions”, A Șasea Masă Rotundă Asia-Europa, 10-12 iunie 2009, disponibil la https://www.researchgate.net/publication/339483575_Frozen_Conflicts_Minority_Self-Governance_Asymmetrical_Autonomies_In_search_of_a_framework_for_conflict_management_and_conflict_resolution, accesat: 18.05.2021.
2. Asmus, D., Ronald; Bruce, P., Jackson, „The Black Sea and the Frontiers of Freedom”, în: Policy Review, iunie -iulie 2004, disponibil la <https://www.hoover.org/research/black-sea-and-frontiers-freedom>, accesat: 25.05.2021.
3. Bădălan, Eugen, „Securitate și cooperare în spațiul extins al Mării Negre”, în *Securitate și stabilitate în bazinul Mării Negre*, A V-A Sesiune Internațională De Comunicări Științifice, Editura Universității Naționale De Apărare “Carol I”, București, 2005.
4. Aureescu, Bogdan, „The Role of the European Union in the Wider Black Sea Region”, în: Turkish Policy Quarterly, vol. 10, nr. 1, 2011.
5. Belitser, Natalya, „The Transnistrian conflict”, în Anton, Beder (editor), „*Frozen conflicts*” in Europe, 2015, disponibil la <https://www.jstor.org/stable/j.ctvdf0bmg.7>, accesat: 17.05.2021.
6. Ciută, Felix, „Region? Why Region? Security, Hermeneutics and the Making of the Black Sea Region”, în: „Geopolitics”, vol. 13, nr. 1, 2008.
7. Grant, Thomas, D., „Frozen Conflicts and International Law”, în Cornell International Law Journal, vol. 50, 2017, disponibil la <https://www.lawschool.cornell.edu/research/ILJ/upload/Grant-final.pdf>, accesat: 17.05.2021.
8. Joja, Iulia-Sabina, „Black Sea Strategic Volatility: Players & Paterns”, în Black Sea Strategy Papers, Foreign Policy Research Institute, 2019, disponibil la <https://www.fpri.org/wp-content/uploads/2019/10/jojobssp2.pdf>, accesat: 03.11.2021.
9. King, Charles, „The Wider Black Sea Region in the Twenty-First Century”, în Daniel Hamilton, Gerhard Mangott, (editors), *The Wider Black Sea Region in the 21st Century: Strategic, Economic, and Energy Perspectives*, Washington D.C, Center for Transatlantic Relations, 2008.
10. Krüger, Heiko, „The Nagorno-Karabakh Conflict. A Legal Analysis”, în Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 2010, disponibil la https://beckassets.blob.core.windows.net/product/readingsample/792163/9783642117879_excerpt_001.pdf, accesat: 03.08.2021.
11. Malvin J. Neil, „Rebuilding Collective Security in the Black Sea Region”, în: „SIPRI Policy Paper”, No. 50, 2018.
12. Medar, Sergiu-Toader; Savu, Gheorghe; *Conflicte „înghețate” în zona Mării Negre*, Securitate și stabilitate în bazinul Mării Negre, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005.
13. Organizația de Cooperare Economică la Marea Neagră (OCEMN), disponibil la <https://www.mae.ro/node/51353>, accesat: 02.08.2021.
14. Peptan, Cătălin, „Considerations regarding the security equation determined by problematics of refugees in the middle east”, Research and Science Today, Nr 1(19)/2020, pp. 9-18.
15. Pința, Florian, *Actualitatea securității în regiunea Mării Negre*, Securitate și stabilitate în bazinul Mării Negre, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005.
16. Prevelakis George, „The geopolitics of the Black Sea Region”, în: „Southeast European and Black Sea Studies”, vol. 1, nr. 3, 2001.
17. Sebe Mihai, „Why the Black Sea matters for the European Union? Brief remarks and possible developments”, disponibil la https://www.iedonline.eu/download/2018/WorkingPaper_Black-Sea_June-2018.pdf, accesat: 30.05.2021.
18. Sonmez Pelin, , „The Eu’s Black Sea Initiatives and Their Effects on Migration Control and Security Cooperation”, disponibil la https://www.researchgate.net/publication/305038218_The_EU's_Black_Sea_Initiatives_and_Their_Effects_on_Migration_Control_and_Security, accesat: 02.08.2021.
19. Șerban, Mihai, *Implicații ale factorului rus în evoluția regiunii extinse Marea Neagră*, Securitate și Stabilitate în Bazinul Mării Negre, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005.
20. Thomas de Waal, „The elusive search for resolution of the Nagorny Karabakh dispute”, în Anton, Bebler (editor), „Frozen conflicts” in Europe, 2015, disponibil la <https://www.jstor.org/stable/j.ctvdf0bmg.14>, accesat: 15.05.2021.

21. Winrow Gareth, , „Geopolitics and Energy Security in the Wider Black Sea Region”, în: „Southeast European and Black Sea Studies”, vol. 7, nr. 2, 2007.